

FLEISCHMANN RUDOLF, A HALHATATLAN NÖVÉNYNEMESÍTŐ

Fleischmann Rudolf (néhány helyen Rezső) Nyugat-Csehország németlakta vidékén, Égerben született 1879. november 29-én. Édesapja jómódú parasztcsalád sarja volt, de fiatalabbik fiúgyermek lévén nem örökölt földet, ehelyett kitanították és tisztviselőként dolgozott.

Rudolf gyerekkorában sokat tartózkodott nagyapja gazdaságán, ami minden bizonnyal mély nyomokat hagyott gyermeki lelkében, és megalapozta későbbi életpályáját. A család nem sokáig lakott Égerben, mivel édesapját 1885-ben áthelyezték Bécsbe. Rudolf itt kezdte meg iskoláit. Kiválóan rajzolt, festett, énekelt és harmonikázott. Hagyatékában ma is fellelhető egy tizenöt éves korából származó akvarell, amelyen néhány vadon termő növényt és virágait ábrázolta tökéletes hűséggel. A gimnázium negyedik osztályának elvégzése után 1892-ben beiratkozott a klosterneuburgi Oenológiai és Pomológiai Tanintézetbe, ahol okleveles kertészként és szőlészként végzett. Eredetileg a bécsi Mezőgazdasági Főiskolára szeretett volna iratkozni, de családi és anyagi körülményei miatt ez akkor beteljesületlen álm maradt.

1897-ben diplomás szőlészként kezdett dolgozni az Adriai-tengerben levő Brioni szigetén. Mivel azonban a szőlészet helyett továbbra is inkább a szántóföldi növénytermesztés vonzotta, az első adódó alkalommal továbbállt. 1898-tól Horvátországban két évig gazdasági segédtszéként működött Kutjevón, majd Ilokon lett uradalmi segédtszék.

1906-ban érkezett a délvidéki (Szerémség) Rumára (egykori nevén Árpatarló). Rumának 1910-ben 12148 lakosa volt, ebből 537 magyar, 6943 német, 1152 horvát és 3149 szerb.

Fleischmann a Pejacsevich-féle uradalom intézőjeként helyezkedett el. Rumai tartózkodásának meghatározó szerepe volt a későbbi életpályája alakulása szempontjából. Itt merült el a mezőgazdasági szakirodalom tanulmányozásában, és kezdett érdeklődni az akkor még alig ismert és kevésbé megbecsült növénynemesítés iránt.

Fleischmann Rudolf

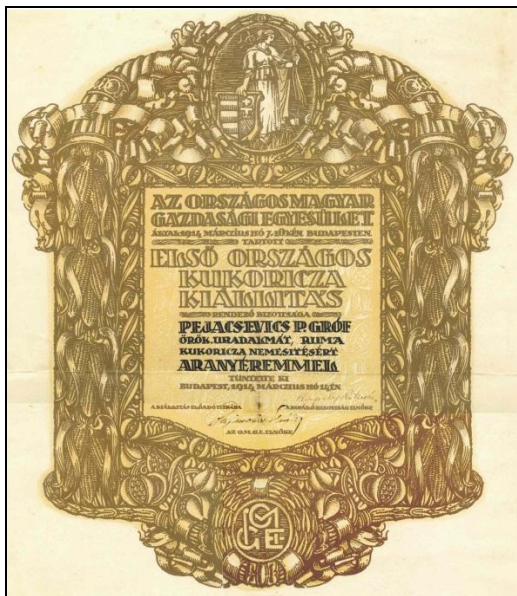
Fleischmann (balról) Raurer közgazdással a rumai uradalom pihenőjében

1908-ban kezdte meg törzskiválasztásos módszerrel az amerikai eredetű 'Prairie királynője' lófogú kukorica továbbnemesítését. Nem sokkal ezután előljárói, felismerve kiváló képességeit, kiküldték a loosdorfi (Ausztria) növénynemesítő telepre egyéves

tanulmányútra. A hatékony szakmai ismeretszerzésnek ma sem ismeretes jobb módja, mint külföldön ott sajátítani el a szakmát, ahol azt a nálunkénál magasabb szinten művelik. Itt ismerkedett meg a korszerű nemesítési módszerekkel és a szántóföldi kísérletezés technikájával. Gazdag szakmai tapasztalatokkal visszatérve Rumán folytatta a kukoricanemesítési munkát, közben megkezdte egy helyi növénynemesítő telep létrehozását is. Munkája eredményeként a rumai uradalom 1912-től már teljesen áttért az általa nemesített új kukoricafajta termesztésére, sőt a gazdaság a vetőmag értékesítésével jelentős jövedelemre is szert tett.

A következő gazdasági évben beállított fajta-összehasonlító kísérletekben, ahol a kukorica terméshozamát és beltartalmát is vizsgálta, saját tenyésztésű szemes délvideki, valamint magyarországi tájfajtát felülmúlt. Az általa nemesített 'Rumai sárga lófogú kukorica' ('Rumski žuti zuban') ezt az elsőbbséget több mint harminc éven át megtartotta. 1914-ben az I. (magyar) Országos Kukoricakiállításon nemesített kukoricáját aranyéremmel tüntették ki.

A búzanemesítés gondolata Fleischmann már korábban is foglalkoztatta, így még mielőtt hivatalosan is megbízták volna vele, már beutazta a környéket, és búzanemesítési alapanyagot gyűjtött. A géntartalékok ilyen módon történő begyűjtésével majd egy évszázaddal megelőzte a mai korszerű génbank mozgalom elméletét és gyakorlatát. A Tisza vidéki jellegű 'Rumai 244' búza fajtajelöltjét aránylag rövid idő alatt sikerült előállítania.

Az I. Országos Kukoricakiállításon nyert aranyérem plakettje

Fleischmann búzakísérletei (jobbról előtérben a kukoricával) a rumai tenyészkertben

Rumán nemcsak kukoricával és búzával, hanem kenderrel is foglalkozott. Az Újvidéken kiadott *Poljoprivredni glasnik* című mezőgazdasági szaklapban Flajšman név alatt szerb nyelven jelentek meg publikációi a kender nemesítéséről és a kendermag termesztésének új módszeréről. Itt kell megjegyezni, hogy a kor szellemével összhangban a német, a magyar és a szerb nyelvet is anyanyelvi szinten használta.

Tizenkét éves igen mozgalmas és sikeres rumai korszaka 1918-ban ért véget. A délvideki tapasztalatokat és a Vajdaságban begyűjtött kukorica-, búza-, kender- és egyéb növényanyagot magával vitte, és további nemesítői munkájának ez képezte a kiindulópontját.

1918-ban érkezett Heves megyébe, a Gyöngyös és Füzesabony között fekvő Kompoltra. Az itt újonnan alapított Vetőmagnemesítő és Értékesítő Telep vezetője lett. Új munkahelyére a családja is elkísérte, felesége, Kainz Josefina, lánya, Fleischmann Mária és

fia, ifj. Fleischmann Rudolf. Az új helyszín tökéletesen kielégítette a fiatal növénynevelő elvárásait: olyan fajtákat nevelhetett, amelyek jól túrik a kis parasztgazdaságok mostoha viszonyait. Itt kezdett el foglalkozni az agrometeorológiával is, harmatméréseket és talajfelfagyási kísérleteket állított be. Tudatosan törekedett az éghajlat, a talaj és a tápanyagok hiányával szembeni alkalmazkodóképesség kialakítására. Ennek megfelelően nem trágyázta és nem öntözte a tenyészterjeit. Egy kis szakmai jóakarattal állítható, hogy korát jóval megelőzve már akkor belekóstolt a csak mára polgárjogot nyert ökológiai termesztés (low input agriculture) alapjaiba.

Rumáról hozott szerémségi tájfajtákból folytatta a búzanemesítést. Az előzőleg a 'Székács 1'-gyel keresztezett törzset tovább javította az USA-ból származó 'Kanred' búzával, és így sikerült előállítani a kiváló minőségű 'F 481' őszi búzát. A külföldről származó egzotikus és a helyi viszonyokhoz adaptálódott hazai anyag sikeres keresztezésével Fleischmann messze megelőzte kora növénynevelőit. Az 'F 481' sziki búza ott is jó termést adott, ahol másik búzafajta termesztése szóba sem jöhetett. Közel húsz évig tartozott a legjobb magyar búzafajták közé.

Megporzásirányítással Kompolton folytatta a rozs nevelését is. Az 'F rozs' a külterjes viszonyokat jól tűró fajta lett.

A kukorica, a búza és a rozs mellett foglalkozott a zab, a kender, a len, a lucerna és még néhány fűfaj nevelésével is. Az 'F zab' több mint ötven évig volt köztermesztésben. Elsőként vizsgálta a kender morfológiai bélyegeit, élettanát (fotoperiódusos reakcióját), a termőképesség és a rostminőség közötti összefüggéseket. Az 'F kender'-ből készült különféle készítmények Londonban az 1936-os rostipari kiállításon első díjat nyertek. Kórohozam, rosttartalom és -minőség szempontjából Európa egyik legjobb kenderfajtája, a jelenlegi szerb fajtalistán szereplő 'Novosadska' kétlaki ipari kender is a Fleischmann által Szerémségben begyűjtött és nevelített anyagra vezethető vissza. Foglalkozott még a bab ('F gyöngybab'), baltacim ('Perzsa baltacim') és a szösös bükköny nevelésével is.

Sikereinek nem kis mértékben voltak zálogai az általa alkalmazott új növénynevelési módszerek. Elsőnek vezette be az idegentermékenyülő növények egyedszelekciójában máig alkalmazott tartalékvetőmag- (Ohio-) módszert. Ő honosította meg Magyarországon – az Amerikában akkor már ismert – hibrid kukorica nevelést: a fajtahibridizációt és a beltenyésztéses módszert. Ennek tudatában állítható, hogy amikor Pap Endre 1953-ban Martonvásáron Európában is az elsőként létrehozta az 'MV 1' kétvonalas beltenyésztéses kukoricahibridet – ami akkor világraszóló sikernek számított – ennek a sikernek közvetve Fleischmann is részese volt.

A Fleischmann nevének kezdőbetűjével fémjelzett „F” fajták fogalommá váltak: három törzskönyvezett, hat államilag elismert és két feltételesen elismert növényfajtát állított elő Kompolton.

Külön érdeme, hogy minden részletről megfigyelőkönyvet vezetett. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a növénynevelést tudományos tevékenységgé fejlesztette. Ösztönösen mindig jól választotta ki a kiindulási anyagot, ami jelentősen hozzájárult nevelői munkájának sikeréhez. Ez a példa bizonyítja, hogy igaz az állítás, miszerint a növénynevelés nemcsak tudomány, hanem egyben művészet is.

A Kompolton eltöltött évek alatt rengeteget publikált. Ennek következtében az osztrák tudományos körök felfigyeltek munkájára, és az osztrák Közoktatási Minisztérium mérnöki címet adományozott neki.

Közben szembetegsége egyre súlyosbodott. Megműtötték, de fél szemére elvesztette a látását. Ez azonban nem vette el a kedvét, hanem pozitív életszemléletének és bölcsességének köszönhetően további sikeres munkára sarkallta: újabb növényveléssel kezdett el foglalkozni, az akáccal. Kísérleti faiskolát telepített, azonban állami támogatás híján pár év elteltével ezt a munkát kénytelen volt abbahagyni.

Kukoricakeresztezés közben (balról) és írásba feledkezve a mély vallásosságát jelképező feszület alatt

A látását fokozatosan a másik szemére is elvesztette. Hogy lépést tarthasson a szakirodalommal, lánya olvasott fel neki, de jegyzeteit továbbra is saját kezűleg írta. A családi kapcsolatok erősségének és fontosságának élő példája Fleischmann esete: lánya, Mária, a szó szoros értelmében az édesapa, Rudolf szeme világát jelentette!

Tudományos munkája elismerésül 1937-ben a bécsi Mezőgazdasági Főiskola tiszteletbeli doktorrá

avatta. Ezzel teljesült fiatalkori álma, hogy éppen ebben az intézményben szerezzen oklevelet. Még ugyanebben az évben a Prágai Mezőgazdasági Tudományos Akadémia levelező tagsággal tüntette ki.

A második világháború történései következtében növénynemesítői munkájának jelentős része megsemmisült, de a 66 éves Fleischmann a csodával határos módon újrakezdte, és négy-öt év alatt sikerült az „F” fajtákat megmentenie a magyar mezőgazdaság számára.

1950. november 13-án saját kertjében, az „F” kukoricájával a kezében érte a halál.

Fleischmann Rudolf életét végigkísérte a szakma szeretete és az iránta való igényesség és hűség. A szerénységéről közismert, jó humorú tudós bámulatos szorgalommal, akaraterővel dolgozott. Nagyfokú életbölcesség, munkakészség és pozitív életszemlélet jellemezte. Mikor nem tudta beírni az áhított iskolát, nem adta fel. Végig kitartott célja mellett, és ha kerülő úton is, de végül elérte célját, sőt, még többet is.

Soha nem szakadt el a termeléstől, szoros kapcsolatot tartott a kistermelőkkel. „Legnagyobb öröm, igazi kitüntetés számomra az, ha jönnek a dolgozó parasztok, és boldogan újságolva megköszönik a fajtáimmal elért eredményeiket” – mondta.⁸

A Fleischmann-örökség közkinccsé tétele a Tarna mentén címmel Kompolton, abban a házban, ahol Fleischmann Rudolf élt családjával, emlékházat alakítottak ki. Fotókon, tárgyi és írásos emlékeken keresztül követhető nyomon pályája, munkássága és eredményei, valamint lánya, Fleischmann Mária életfilozófiája, humanitárius személyisége és speciális idegen nyelvtanítási módszere. A Fleischmann család által képviselt értékek, a tudás, a szeretet, a tisztelet és a hit mindannyiunknak példaként szolgálhat: „A személyes névmásoknál nálam fordított a sorrend: nem én, te, ő, hanem ő, te és én – Isten, felebarát és én!” – olvasható a Fleischmann Máriától származó idézet az emlékházban.

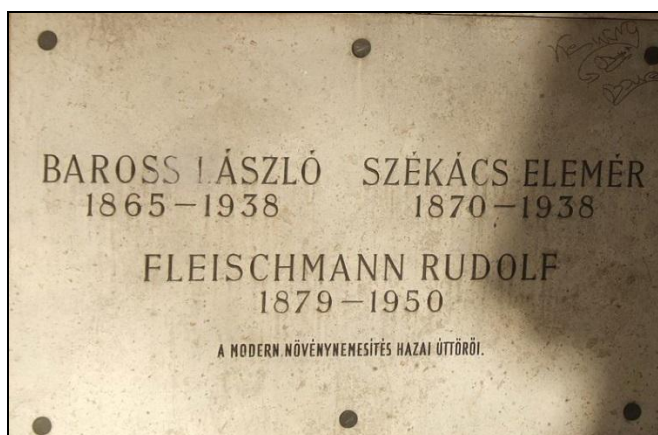
A Fleischmann-emlékház Kompolton és az emléktábla

Fleischmann Rudolf növénynevelő tudós halhatatlanságának zálogai az emlékházon kívül az általa nevelített növényfajták, szakcikkei, az egykori munkahelye, a mai Kompolti Kutatóintézet parkjában emlékének állított szobor, valamint a Vidékfejlesztési Miniszter által a növénynevelői szakma legkiválóbbjainak évente augusztus 20-án adományozott Fleischmann Rudolf-díj.

Fleischmann Rudolf valódi értékeket teremtett. A vajdasági Rumáról induló növénynevelői tevékenységének gyümölcsei – az „F” növényfajták – által halhatatlanná lett, így adván a jövő nemzedékeinek tudtára, hogy a lehetőség valamennyiünkben ott van! Ezt kell konkrétan megfogalmazott életcéljal, eltökéltséggel és kitartással megvalósítanunk.

Fleischmann Rudolf emlékére állított szobor a Kompolti Kutatóintézet parkjában

Emléktábla a Vidékfejlesztési Minisztérium (Budapest, Kossuth tér 11.) épületén

Irodalom

- Berenji J.: Stanje i perspektive konopljarstva u Jugoslaviji. *Zbornik radova Instituta za ratarstvo i povrtarstvo*, Novi Sad, 26: 5–17, 1996
- Berényi J.: *Növénygenetika és növénynemesítés*. Egyetemi jegyzet, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2002
- Bócsa I.: *Fleischmann Rudolf élete és válogatott munkái*. Gödöllői Agrártudományi Egyetem Fleischmann Rudolf Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kompolt, 1993
- Bócsa I.: *Nyolc évtized*. Magyar Mezőgazdaság, 1998
- Fabricius E.: *I. Országos Kukoriczakiállítás szakkatalógusa*. Pátria, Budapest, 1914
- Flajšman R.: Nova metoda gajenja kudelj za seme. *Poljoprivredni glasnik* 17(9): 8–9, 1937
- Flajšman R.: Značaj oplemenjenja kudelje (konoplje) za poljoprivredu i industriju. *Poljoprivredni glasnik* 2 (2): 8–10, 1922
- Fleischmann R.: Az „F” kukorica újabb fejlődése. *Köztelek* 49(14): 264–265, 1939
- Fülöpné B. M.: A Fleischmann-örökség közkinccsé tétele a Tarna mentén. *Tarna menti híradó* (Polgári közéleti folyóirat), 4 (2): 4–5, 2007
- Grábner E.: A rumai uradalom tengeri nemesítő eljárása. *Köztelek* 23(47): 1694–1697, 1913
- Kapás S.: *Magyar növénynemesítés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969
- Kapás S.: *Növényfajták és növénynemesítők*. Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet, Budapest, 1997
- Rajakovac B.: Selekciona stanica „Petrov Dvor”. In: Hadži B. P.: *Pustare u Sremu*, 40–46, Ruma, 1997
- Rész A.: Az első országos kukoriczakiállításról. *Gazdasági lapok*, 122–123, 1914
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Ruma> (hozzáférés: 2013. 09. 28.)
<http://kompolt.hu/content/view/28/47/> (hozzáférés: 2013. 09. 09.)
<http://mek.oszk.hu/00000/00058/html/fleischm.htm> (hozzáférés: 2013. 09. 09.)
- Racković Ratko, Ruma amatőr történésze, Ruma, Jelenačka 53. <mailto:saleruma@gmail.com>